

Bolinderberget en unik miljö

Bilder från lavexkursion 2012-01-22

Naturskyddsföreningen
Järfälla

Bolinderberget

Nyckelbiotoper är skogsområden med mycket höga naturvärden. De har en nyckelroll för bevarandet av skogens hotade växter och djur. Riksdagen har beslutat att målen för miljö och produktion i skogen är jämställda. Miljömålen syftar till att bevara den biologiska mångfalden. Hotade arter och naturtyper ska skyddas.

Två biotoptyper

- Barrnatureskog
- Lövrika skogsbryn

Nyckelbiotoper

Barnnaturskog

Kännetecken.

Dessa skogsmiljöer har ett urskogsliknande utseende. Biotopgruppen har egenskaper och strukturer som utvecklas i barrskog underförutsättning att naturliga processer som i första hand vind, vatten och eld får verka ostört under tillräckligt lång tid. Bestånden utmärks ofta av olikåldrighet, luckighet och genomgående av stor strukturell variation. Generellt är tillgången på död ved stor. Lågor av olika

trädsdrag i varierande storlek, fuktighetsgrad och ålder är liksom förekomsten av naturliga stubbar och stambrott mycket viktiga inslag i denna nyckelbiotop. Torra och talldominerade skogar som tidigare brunnit eller brukats extensivt kan däremot lida brist på död ved, här får i stället hög trädålder och trädkontinuitet ge indikation på naturvärdena. Barnnatursskogar finns i så gott som hela landet, men i det boreala området är historiskt sett den mänskliga påverkan på skogsekosystemen betydligt mindre.

Signalarter.

Stor flatbagge, granbarkgnagare, svart praktbagge, barrpraktbagge, raggbock, bronsbjon, skogstrappmossa, vedtrappmossa, kantvitmossa, vedsäckmossa, långfliksmossa, liten hornflikmossa, grön sköldmossa, vitskaftad svartspik, brunpudrad nållav, liten spiklav, blanksvart spiklav, kortskaftad ärgspik, varglav, rådbrosklav, långskägg, violettgrå tagellav, garnlav, kolflarnlavar, vedflamlav, vitmosslav, dvärgbägarlav, skuggblåslav, knotttrig blåslav, rosenticka, gränsticka, ullticka, tallgräticka, tallstockticka, rynkskinn, korktaggsvampar, fjälltaggsvampar, violmussling och många andra. Se också boken Signalarter, sid. 18–21 (Skogsstyrelsen 2000).

Nyckelbiotoper

Lövträdsrika skogsbryn

Kännetecken.

Brynen utgör en ekologiskt mycket viktig övergångszon i naturen.

Vanligtvis rör det sig om en smal zon vars sammanlagda längd kan vara betydande i vissa trakter. Det är vanligen bredkroniga ädellövträd, asp, sälg eller björk som växer i mer eller mindre blandade bestånd.

Solexponerade träd och lågor kan förekomma. De finaste brynen finns oftast i söderlägen. Här kan det även finnas en artrik kärlväxtflora med hävdgynnade arter som finns kvar efter tidigare bete eller slätter.

Denna biotop är ofta flerskiktad med ett välutvecklat och artrikt buskskikt. Biotopkoden är i första hand användbar i Götaland och Svealand.

Signalarter.

Underviol, skogsknipprot, tvåblad, blekspikar, gulpudrad spiklav, rostfläck.

Nyckelbiotoper

Ädellövnaturskog

Kännetecken.

Nyckelbiotopen karakteriseras ofta av bredkroniga ädellövträd av en eller flera arter, utvecklat buskskikt, flera trädgenerationer och flerskiktad beståndsstruktur. Ibland är dessa bestånd sedan lång tid igenvuxna lövängs- och betesmarker. Det är vanligt med hassel som dominant i buskskiktet. Undantaget är bokskogen som är ensartad i trädskiktet och oftast saknar buskskikt. Bestånden upplevs som heterogena – ojämna och luckiga.

Förekomsten av död ved, stående och liggande, är stor. Det är inte ovanligt med enstaka "jätteträd" eller "gammelträd" som har en mycket hög ålder och som kan fungera som bärare av en annan typ av kontinuitet, urskogskontinuitet.

Signalarter.

Gulsippa, vårärt, underviol, myskmadra, lundstjärnblomma, buskstjärnblomma, fjädermossor, trädporella, guldlockmossa, västlig husmossa, blek stjärnmossa, krusig ulota, baronmossor, blekspikar, lunglav, jättelav, örtlav, rostfläck, rosa lundlav, blylav, almlav, ädellav, liten ädellav, stiftklotterlav, korallblylav, grymig filtlav, rikfruktig blemlav, bokvårtlav, rosa skärelav, havstulpanlav, jordstjärnor, ädelsoppar, lökspindelskivlingar, små fingersvampar. Se också boken Signalarter, sid. 34–37 (Skogsstyrelsen 2000).

Eken omfamnar stenen

(foto: Allan Edblom)

Nyckelbiotoper

Bergbrant

Kännetecken.

I bergbranten ingår oftast partier av lodytor, överhäng och avsatser. Bergbranternas karaktär varierar starkt beroende på bland annat bergart, lutning, väderstreck, tidigare markanvändning och läge i landet.

Signalarter.

Nordisk klipptuss, fjädermossor, skogstrappmossa, porellor, kruskalkmossa, blåmossa, blek stjärnmossa, baronmossor, fällmossa, stor revmossa, klippfrullania, kantvitmossa, blåsfliksmossa, broktagel, skuggblåslav, skrovellav, njurlavar, gytterlav, grynlav.
Se också boken Signalarter, sid. 56–58 (Skogsstyrelsen 2000).

Nyckelbiotoper

Rasbrant

Kännetecken.

Rasbranterna karakteriseras av en mosaik av olika livsmiljöer.

Bestånden kan vara alltifrån ensartade till mycket skiftande med många trädslag. I södra Sverige är lind som klättrar i branten ett typiskt och värdefullt inslag. Rasbranterna uppträder i två skilda typer, dels de som finns i beskuggade nordliga till ostliga lägen, dels de som finns i solexponerade och varma, sydliga till västliga lägen. Då

rasbranten är belägen nedanför en Bergbrant får delarna bli skilda objekt. När det är praktiskt svårt att avgränsa biotoperna från varandra, ska båda biotopnamnen registreras.

Signalarter.

Purpurmylia, stor revmossa, baronmossor, fällmossa, mörk husmossa, skuggsprötmossa, västlig hakmossa, skogstimmia, lindskål. Se också boken Signalarter, sid. 34-35 och 56-58 (Skogsstyrelsen 2000).

Nyckelbiotoper

Hassellund

Kännetecken.

Hassellundarna är ofta igenvuxna ängs- och betesmarker. Hasseln har ibland också kunnat bli dominerande genom att trädskiktet avverkats.

Det är vanligt att det i en hassellund både finns gamla, grova och klena, unga buketter. I hassellunden finns ofta ett glest inslag av

relativt grova lövträd, till exempel ek.

Hassellunden är ett

successionsstadium som på många marker och på lite sikt kräver

någon typ av vård, där till exempel hämmande trädskikt avvecklas eller glesas ur och att vissa hasselbuketter förnygras.

Signalarter.

Vättersos, trolldruva, myskmadra, vårärt, sårläka, underviol, krusig

ulota, skriftlav, hasselnagelskivling, kantarellmussling, läderskål,

jordstjärnor, hagvaxskivlingar, hasselsopp, gulmjölkig storskål,

hasselticka, små fingersvampar, svarta hjorttryfflar. Se också boken

Signalarter, sid. 38–39 (Skogsstyrelsen 2000).

Minst 200 årig tall

När tallen får hängande grenar är den minst 200 år.

Tall, *Pinus sylvestris*

Som gammal eller som död är den en av de intressantaste naturföreteelserna. Då är den inte längre bara en individ av en art utan en hel värld, en serie av olika biotoper. Som stående erbjuder den då boplats för en lång rad däggdjur och fåglar och substrat för smådjur och lavar. Som liggande är den substrat för mossor, lavar och svampar.

Många av urskogens organismer är beroende av talltorrakor och rester av sådana i form av stående död ved av gamla tallar. Bland lavarna hör blanksvart spiklav *Calicium denigratum*, nordlig nållav *Chaenotheca laevigata*, brun nållav *Chaenotheca phaeocephala*, blågrå svartspik *Chaenothecopsis fennica*, sotlav *Cyphelium inquinans*, ladlav *Cyphelium tigillare*, kolflarnlav *Hypocenomyce anthracophila/castaneocinerea*, varglav *Letharia vulpina*, kortskaftad ärgspik *Microcalicium ahlneri* och vedflamlav *Pyrrhospora elabens* till dessa.

Tallar med törskateangrepp och torrakor.

Tallticka

Signalart

Bolinderberget har ett mycket stort bestånd av talltickor.

Tallticken är en signal/nyckelart

Signal/Nyckelart - Växt- eller djurart som dominerar förutsättningarna för andra arters förekomst

Bohål i tall – spillkråka

Landets största hackspett.
Föredrar sin häckning i
högstammig skog, både barr-,
och lövskog. Väljer ofta en reslig
tall eller asp som boträd. Helst
högt upp på mellan 5 till 10
meters höjd.

Spillkråka © Steve Dahlfors

Område med tallar som klarat en brand

Tall, *Pinus sylvestris*,

Tidigare var branden en naturlig del i skogslandskapet. Tallen har en kraftig bark som skyddar den vid brand.

Ek - upp till 2000 arter är beroende av gamla ekar

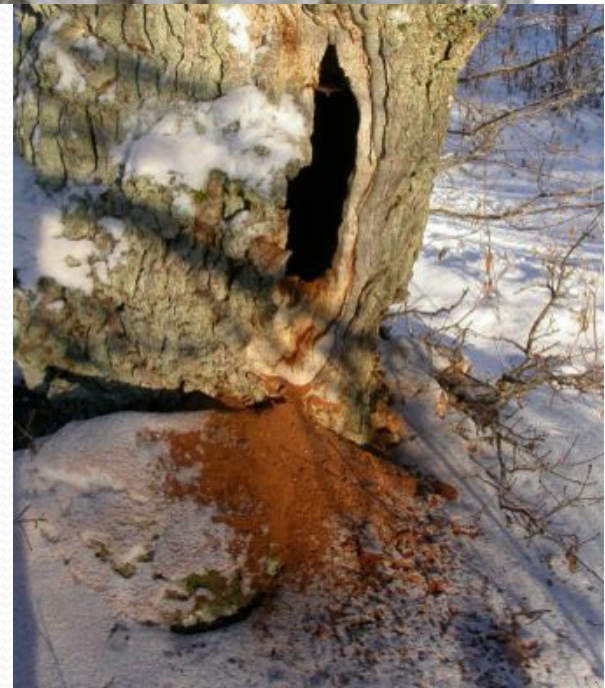
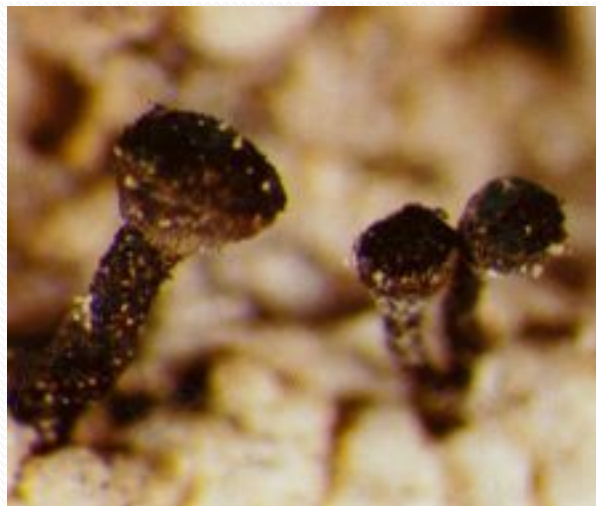
Ekar kan uppnå en ålder av 1000 år
normalt är stora ekar 200 – 400år.

Många sällsynta insekter lever i ett
rödbrunt ”trädmjöl”, s k mulm.

I de djupa barksprickor växer
spiklavar.

Det krävs 100 tals ekar i olika
utvecklingsstadier för att säkerställa
den biologiska mångfalden som är
kopplade till ekar.

Calicium quercinum,
ekspik.
Källa: NRM

Gamla ekar

Diameter 80 cm i brösthöjd.
Mycket viktigt att ekarna
identifieras och att röjning
sker för att bevara dessa höga
naturvärden.

Exkursionsledare, Per Collinder framför gammal ek

Skägglav

Lavar, särskilt skägglavar och tagellavar, används av taltrasten som bobyggnadsmaterial i de yttre delarna av boet. De har god isoleringsförmåga och kan därför hjälpa till att hålla äggen och ungarna varma under ruvningen respektive tiden närmast efter kläckningen.

Björkticka

Björktickan, *Piptoporus betulinus*, är vanlig på stammar av björk i hela Sverige. Den orsakar en kraftig röta. Fruktkropparna bildas på hösten och lever till nästa vår. De är ljus gråbruna med vit undersida.

Blåslav

Blåslav insamlad från en lönn i Humlegården den 7 september 1997 av Anders Tehler. När blåslaven växer i stadsmiljö med förorenad luft får den korta, skrynkliga lober med få soral. Jämför med blåslaven från Svartnö. Ur Naturhistoriska riksmuseets samlingar.

Läs mer:

[Blåslav från Svartnö](#)

[Fler kryptogamer](#)

Stensöta

Den krypande jordstammen har en söt lakritsliknande smak. Den har tidigare använts medicinskt vid till exempel hosta och har funnits till försäljning på apotek.

Sprängticka

I svampböckerna står det inte mycket skrivit om sprängtickan, och med några få ord nämner författarna tickans användning inom medicin.

Citat 1:” *De har under namn av tschaga använts i den ryska folkmedicinen sedan 1500-talet som ett medel mot cancer. Även i nutiden används avkok på knotorna för att stoppa tillväxt av tumörer, särskilt i magen och i lungorna. Den lär även ha effekt mot magsår* ”.(Svengunnar Ryman 1992)

Citat 2:” *Svampen är oätlig men har använts i bl a rysk folkmedicin som ett medel mot cancer*”. (Bo Nylén 2000)

Citat 3:”*På de svarta knölna kokar man i Ryssland ett te, som man anser vara hälsosamt*.” (Klas Jaederfeldt 2003)

Citat 4:” *These conks have widely used in Russia for medical purposes, especially stomach problems*.”

Örnbräken eller träjon

Örnbräken har två kärldrängar.
Träjon har flera (5) strängar

Hasselticka

Signalart

Hasselticka är en mycket bra signalart för lundar med höga naturvärden.

Kräver lång kontinuitet.

Sälgticka

Spara en sälg – få 1000 arter på köpet

Den minsta insekt som hittats i Sverige är en dvärgfjädervinge som lever i sälgticka. Den lilla baggen, bara en femtedels millimeter stor, har fått namn av Bengt Ehnström som hittade den. Den heter "Ehnströms dvärgfjädervinge".

Slånlav

Slånlaven har sedan länge utnyttjats av människan för olika ändamål. Sedan 1500-talet har den använts i parfymindustrin dels för dess myskliknande doft, dels för att extrakt av laven binder flyktiga parfymoljor.

Svenska lafvarnas färghistoria från 1805 (J. P. Westring)

Han rekommenderar laven till brödbakning under hungersnöd. Vidare behandlar Westring den medicinska användningen,. Den har använts som "adstringerande medel emot moderfall och dylikt, att nyttja som stark dekocht till insprutningar och baddningar". Han anser vidare att "Då den är besk, något adstringent och mycket mucilaginös, skulle jag ock af analogien anse den nyttig både invertes och utvertes emot elakartade reformar".

Lavar på slånbuske

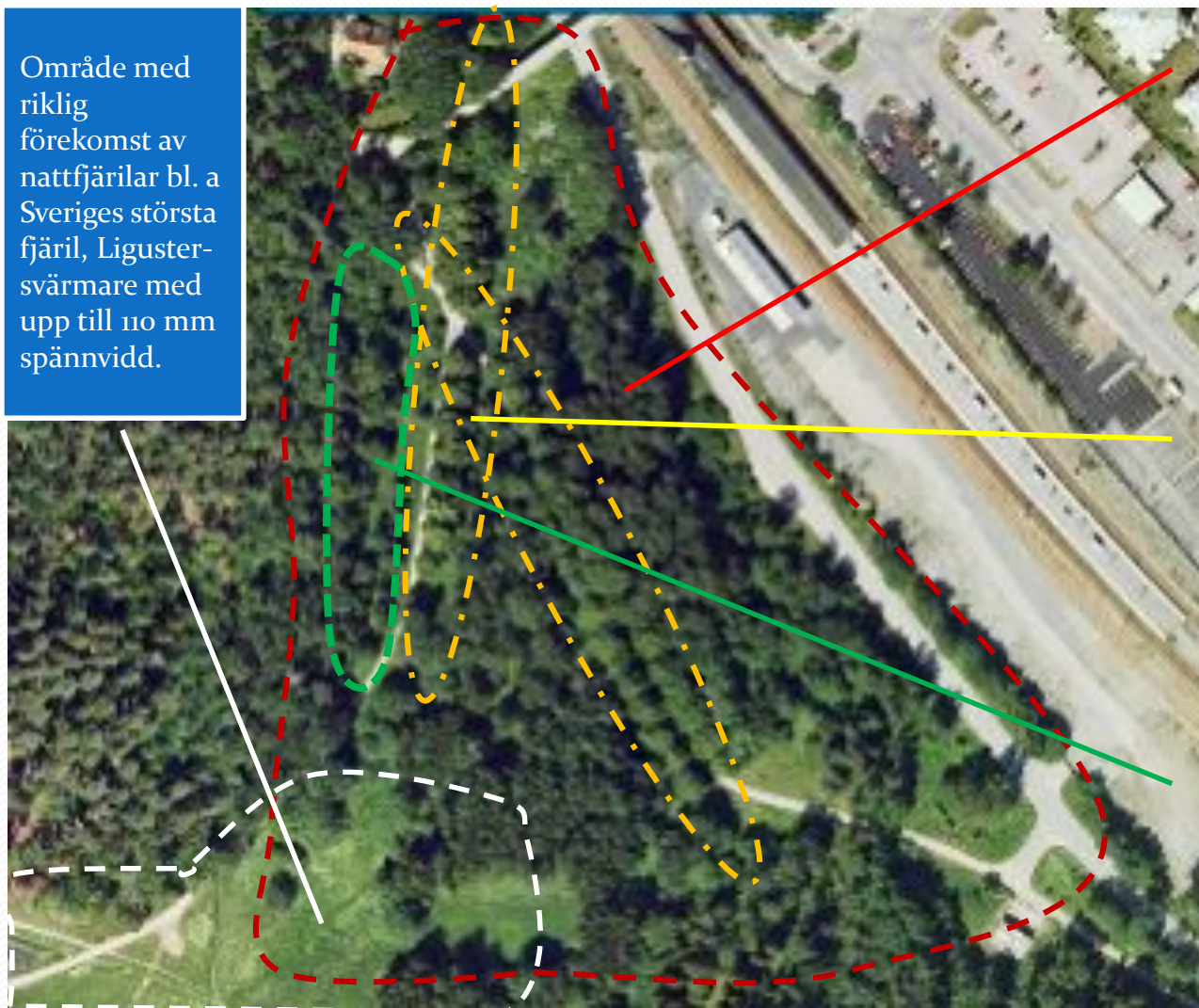

Området söder Kallhälls station

Område med riklig förekomst av nattfjärilar bl. a Sveriges största fjäril, Ligustersvärmare med upp till 110 mm spännvidd.

Område tidigare hävdad av människan. Idag har naturen tagit över området med sly och enstaka träd mellan Lindallén och järnvägen. Söder om allén finns huvudsakligen ett 30 – 40 årigt björkbestånd. Hela det rödmarkerade området bör åtgärdas för att få en bra entré till reservatet

Det finns två lindalléer inom området, en enkel allé öster om vägen mot Slammertorp förutom den allé som går parallellt med jvg. Lindarna har tidigare varit hamlade eller hårt beskurna. Rövning bör ske så att alléerna framträder och ger karaktär åt området. Samtidigt som biotoperna för fjärilarna bevaras.

Den gamla tomten med arbetarbostäder bör röjas så att stenmuren och tomtens utsträckning bevaras. I sluttningen mot den östra delen av Bolinderberget finns ekar där kronorna bör friställas.

Ligustersvärmare

Sphinx ligustri

Hanan har en vingbredd av 85-110 millimeter, och honan är något större. Den känns lätt igen på bakvingarnas rosenröda färg med de tre svarta tvärbanden och den rosenröda bakkroppen med svarta tvärband. De ses i skymningen besöka blommande syren och vildkaprifol, där den suger nektar medan den står stilla i luften framför blomman

Bilden från Wikipedia

Fråga med anledning av målen i nya översiktsplanen?

- **Mål:** Järfälla ska förbättra förutsättningarna för den biologiska mångfalden.
  - **Ambition:** Arealen vårdad biologisk värdefull mark och fungerande ekologiska samband ska senast år 2020 **ha ökat med minst 20 procent** jämfört med år 2009
1. *Är målet förenligt med en bebyggelse av Bolinderberget??*
  2. *Kan området ersättas, kompenseras på något sätt?*